

Foto 4.14 Een soutkookster se werkplek

Foto 4.15 Vars water word gebruik vir filtreerproses

Foto 4.14

In die agtergrond kan 'n soutfilterder omring met uitgeloopte sandhope gesien word. Die klein hopies in die voorgrond is links die sout/leemmengsel en regs die riviersand voor vermenging. Na vermenging word die mengsel in die filter geplaas.

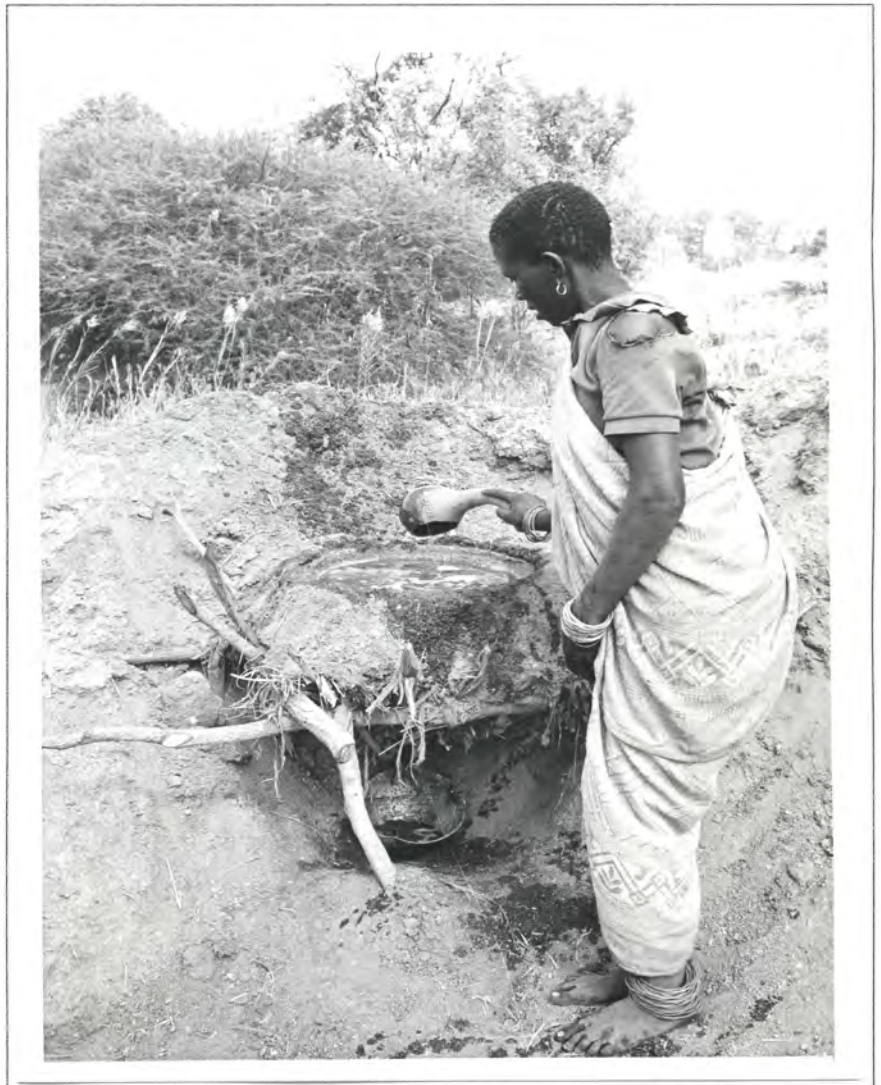

Foto 4.15

*Met die skepkalbas, **ndzheko**, word vars water oor die mengsel geskep.*

Foto 4.16 Grondhope : oorblyfsels van werksaamhede

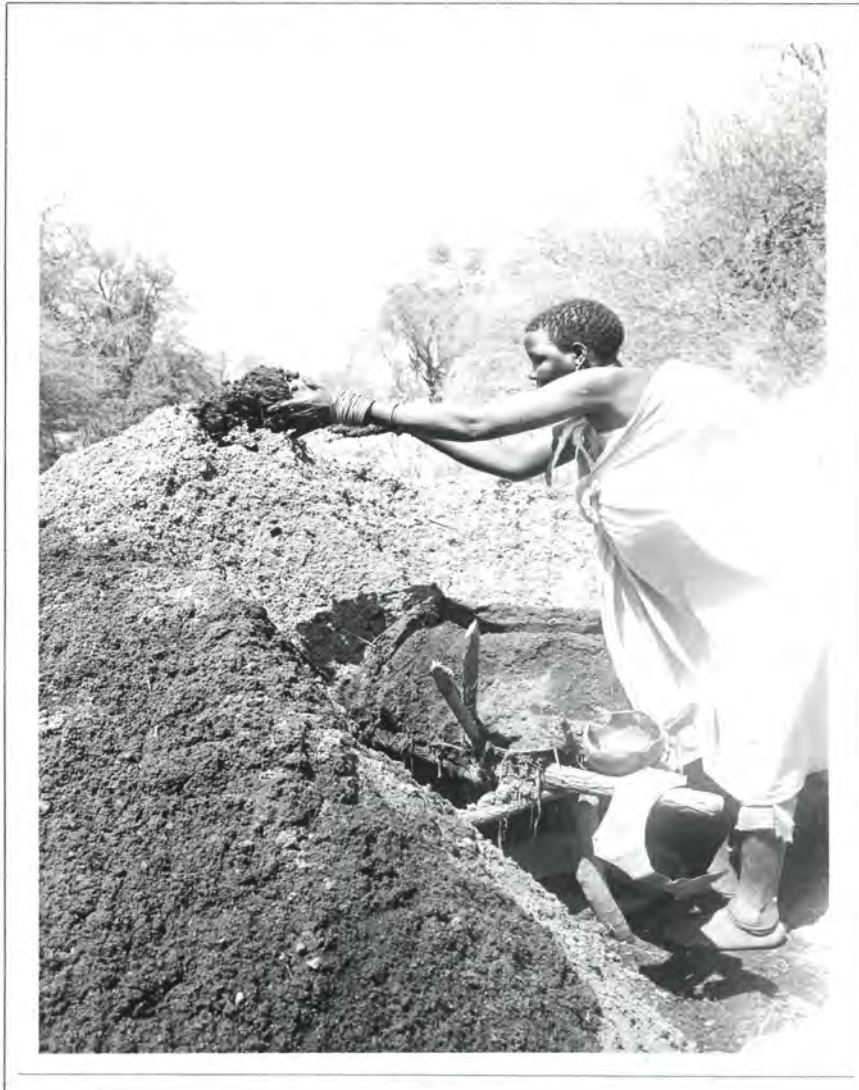

Foto 4.16

Nadat daar 'n paar keer sout/sand/leemmengsel in die filter geskep en met vars water gefiltreer is, word die uitgeloogde grond weer uit die filters geskep.

Foto 4.17

Sodoende word die hope en hope grond wat op enige soutwerkterrein aangetref word, gevorm

Foto 4.17

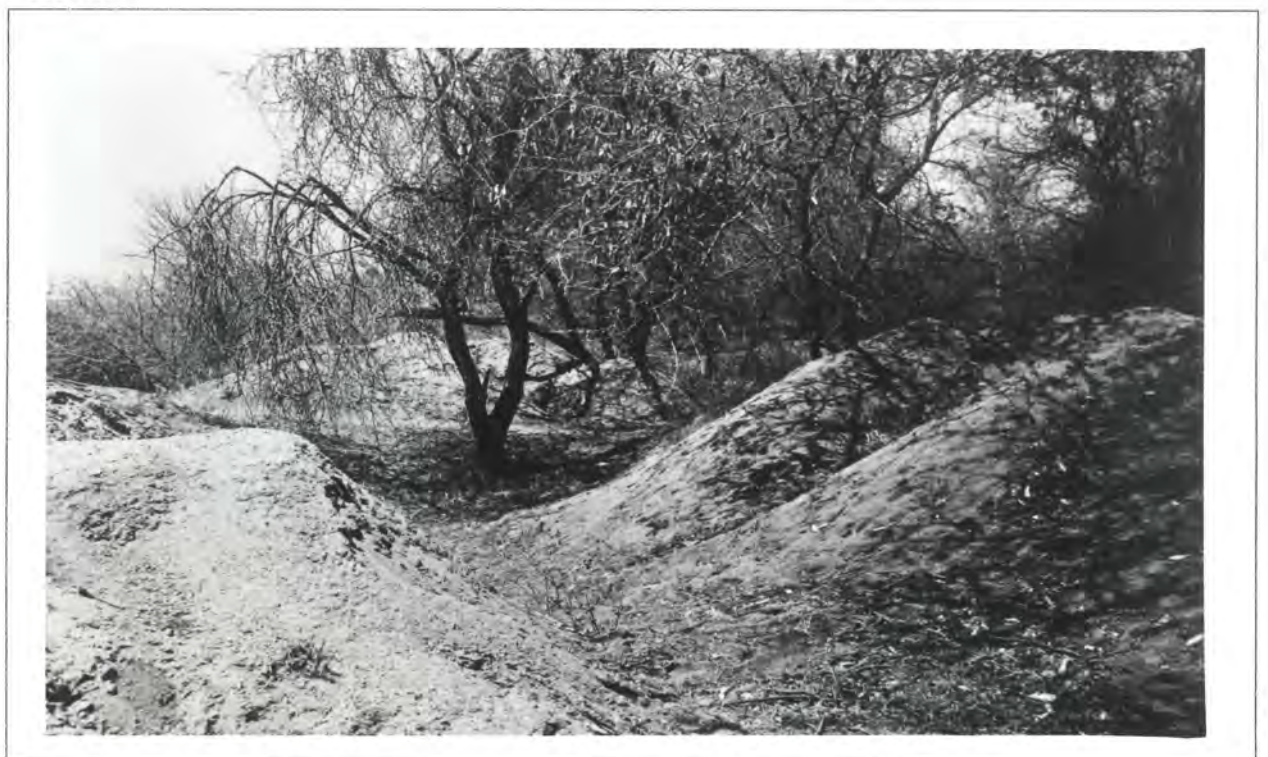

Foto 4.18 Indamproses

Enige geskikte bekombare blikhouer word deesdae gebruik om die sout op die vuurherd in te damp. Vroeër is ou potte en groot potskerwe gebruik.

Foto 4.19

Foto 4.20 'n Ou pot word gebruik vir die indamproses

Foto 4.20

Foto 4.21

Foto 4.22

Foto 4.23

Klam sout bly oor nadat al die vloeistof verdamp het

Foto 4.23

*Die soutkookster is besig om die sout in die kegel, **xungu**, te kompakteer. In die voorgrond word die gekonsentreerde soutoplossing ingedamp.*

Foto 4.24

Die soutkegel word met kole omring om die droog proses te bespoedig. In die voorgrond is die los sout in 'n kalbas.

Foto 4.25

Uitdroging van soutkegels by Soutini soos in die vroeë sestigerjare deur Küsel waargeneem. In die tagtigerjare is hierdie metode van soutvoorbereiding en berging nie meer aangetref nie.

Foto 4.26 Xunga xa munyu

'n Verskeidenheid soutkegels, *xungu xa munyu* of "hoop van sout" met volgende mate -
links: 750 g, middel: 1500 g, regs: 2 kg.
Die kleinste soutmaat verskyn nie op die foto nie, maar is vuisgrootte en word *mankhubani* genoem.

Foto 4.27 Oorblyfsels van die soutpan by Eiland

Die soutkorslaag is in die wintermaande duidelik sigbaar.

Foto 4.28 Ou soutwerkerterreine

Die ou soutkookster, wat in die vroeër negentienhonderds sout by Eiland geproduseer het, wys hier die honderde jare oue southope, oorblyfsels van 'n aktiewe soutontginningsbedryf.

Foto 4.29 (a) Argeologiese vondste by die eeue-oue soutwerke by Eiland

'n Kleipot word uit een van die eeue-oue grondhope opgegrawe. Let op die vorm en versieringselemente van die pot wat vir die argeoloog inligting verskaf oor ouderdom en moontlike herkoms.

Foto 4.29 (b)

Hierdie opening en nekgedeelte van die ou kleipot wat by Eilandsoutwerkerrein gevind is, word volgens argeologiese kennis in die Eilandpotwerktradisie geklassifiseer. Die Eilandpotwerktradisie dateer 350 nC - 1000/1200 nC.

Foto 4.30 Offerandes aan die voorvadergeeste

Voordat met die werksaamhede begin word, word daar eers 'n offerande aan die voorvadergeeste gebring.

Foto 4.31 Slakskulpe word ook gebruik tydens soutontginning

Foto 4.32 Verkryging van soutmengsel

Hier kan die soutkors duidelik gesien word.

Foto 4.33

'n Ander filtreermetode. Twee potte word oor mekaar geplaas. Die boonste pot het gaatjies in die bodem. Die word uitgevoer met sand en gras. Hierdie filter is gebruik tydens eksperiment om sout van 'n sekere plant, *munywani*, te bekom.

Foto 4.34

Die plant *munywani*

Foto 5.1 Jong Tsongavrouens in die Transvaal naby Shiluvane soos hulle vroeg in die twintigerjare deur AM Duggan-Cronin afgeneem is.

Foto 5.1

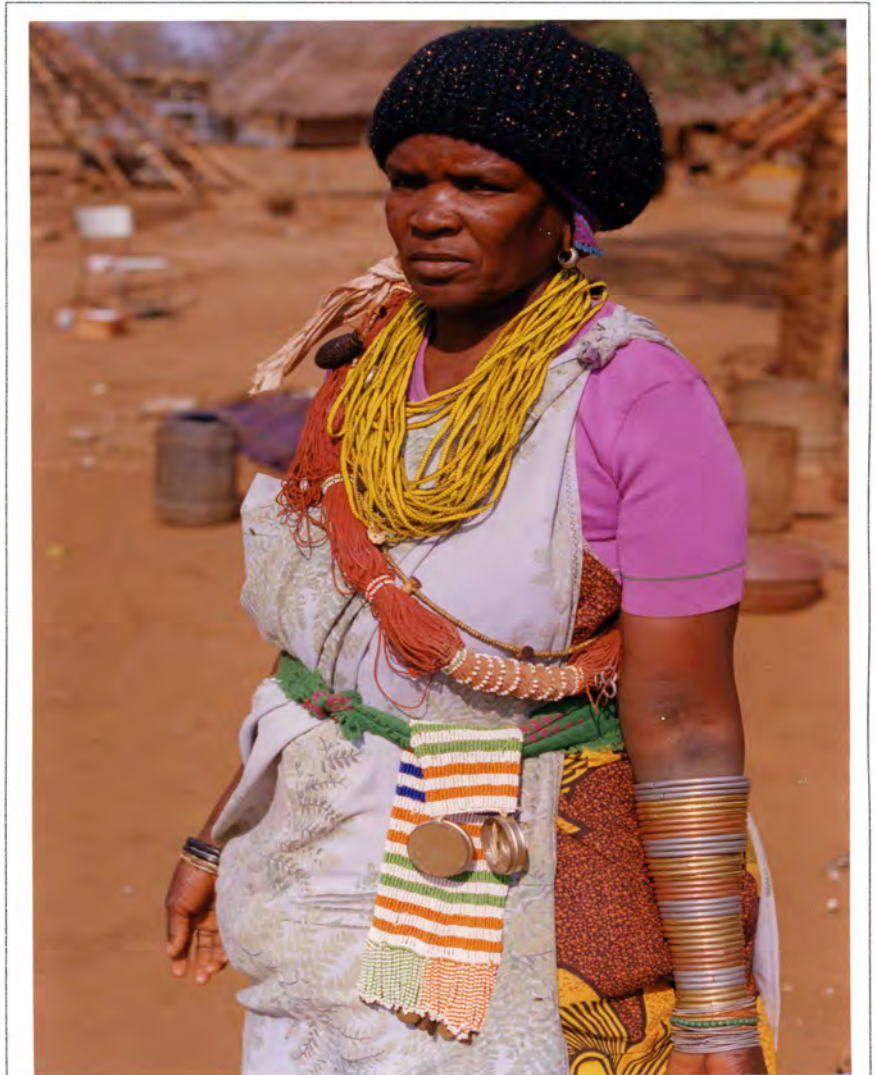
Foto gereproduseer met erkenning aan AM Duggan-Cronin, McGregor Museum, Kimberley

Foto 5.2

Foto 5.3

Moderne Tsongavrouens se feestelike kleredrag het nie baie verander sedert die twintigerjare nie.

Koper- en aluminium-armringe, masindza, kom steeds voor.

Voor die kennismaking met krale in die 17de eeu is metaal arm- nek- en beenringe reeds gebruik. Sien foto 5.6 vir nekringe.

Foto 5.4 Beenratels van kokons, mangopitte en gevlegde ilalapalmblaar

Foto 5.5 Die amulet van die voorvadergeeste - *mamba ya xikwembu* - 'n familie erfstuk

Die eintlike amulet *mamba*, is die koperkralestring, bestaande uit koperkrale, *tinkhota*, 'n groot blou heksagonale kraal, *vathari/vathwana*, 'n stukkie olifanttand en 'n saad (maroelapit).

Foto 5.6

Tradisionele Tsongavrou met halssieraad. Let op die nekringe van koper - iets wat nie meer vandag aangetref word nie, maar in 'n museumopset sou kon herleef.

*Koperring: **ritlama/ritlala**;
krallesieraad: **xikhurumudzu***

'n Groot insnyding in die oorlob laat genoeg ruimte vir hierdie eg Tsonga oorsieraad.

Foto met erkenning van die Junodversameling by Unisa

Foto 5.7

Let op die effek wat die baie wit krale op die boonste roklaag verskaf. As met die voete 'n beweging uitgevoer word, wip die rokpunte baie hoog.

Foto 5.7 Tradisionele Tsongadans word uitgevoer

Foto 5.8 Halssieraad

Van links na regs: **Maqalaka**, **matsunjetsunje**, **khunara**. Alhoewel hierdie sieraad nie egte Tsongakultuur is nie, is daar tog deur informante bevestig dat dit definitief Tsonga is. Vir al die stukke word perdestert, **vudoga**, gebruik. Dit verskaf die besondere effek aan die sieraad. Soos so dikwels die geval is by Tsongakralewerk word die naam van die voorwerp ontleen aan die motief of kleur of spesifieke krale. Die naam **khunara** word aan die groot krale in die voorwerp ontleen.

Foto 5.9

'n Vroue dansgroep dra die **maqalaka**-halssieraad

Foto 5.10

Die hoofsierraad, **khazi/khayisa/xikasani**, op hierdie foto vertoon net soos die vorige twee foto's nie 'n egte Tsongakarakter nie, maar weer eens verseker die vrouens dat hierdie eie is aan die Tsonga.

Let daarop dat hierdie vrou ook **maqalaka**, halssierraad, en die tradisionele oorbelle, **vuhlalo bya tindleve**, dra. Op die foto kan ook gesien word dat die moderne groot plastiëkkrale, **thikwini**, as heupsierraad die tradisionele heupgordel, **xifunga**, (foto 5.45) vervang.

Foto 5.11

Alle kralewerk word deur vrouens uitgevoer.

Foto 5.12

Kralewerk is vryetydsbesteding en word deur vrouens uitgevoer. Veral ouer vrouens het baie tyd daarvoor.

Foto 5.13

Die ou vrou is geduldig besig om 'n Tsongapop, **madliridliri**, met kralewerk te versier. Ander kralesierade lê in voorgrond.